

HUNYADI ZSOLT

Konvent, generális káptalan, perjelségek: a johannita „hálózat” a középkorban*

Az elmúlt bő évtized hazai johannita kutatásai¹ számos tekintetben tárgyalták a szerzetes-lovagrend szervezeti felépítésével és működésével kapcsolatos kérdéseket. Ugyanakkor ezek az áttekintések vagy röviden értékelték a rend globális jellemzőit, vagy csak részkérdések vizsgálatára vállalkoztak, például a magyar–szlavón rendtartomány hovatartozását illetően. A következő rövid műhelymunka arra tesz kísérletet, hogy a nemzetközi rendtörténetírás által már feltárt, de idehaza eddig kevesebb figyelmet kapott megfontolásokat emeljen be a diskurzusba. A kérdésfelvetés annál is inkább időszerű, mert újabb elképzelések szerint a magyar–szlavón rendtartomány a 15. században vált le a rend egészéről. Az erről kialakuló érdemi vitát érdemes egy áttekintéssel előkészíteni.²

Mind a johanniták (1113), mind a templomosok (1119/20) a 11–12. század fordulóján létrejövő reformrendek sorába tartoztak, és az egyháztörténezszek többsége, elfogadva monasztikus jegyeiket, hangsúlyozza, hogy felépítésük, működésük többnyire a szabályozott káptalanokéval rokonítható. Azt is jó ideje gyanítjuk, hogy Szent János testvérei a generális káptalanok intézményét a ciszterciektől vették át,³ melynek kapcsán vetődik fel a templomos közvetítés lehetősége. Alaposabban vizsgálva az események láncolatát, azonban úgy tűnik, hogy ezen a téren az elsőbbség a johannitákat illeti meg. A ciszterci mintán túl a lovagrendek létrejöttüktől kezdve kénytelenek voltak szembesülni azzal az adottsággal, hogy tevékenységük fő színtere a Szentföld és a financiaális háttérrel jelentő európai birtokok, illetve humán erőforrás-utánpótlás között több ezer kilométernyi távolságot kell áthidalniuk. Amint erre a közelmúltban ígyekezünk felhívni a figyelmet, még a nemzetközi szakirodalom sem hangsúlyozta kellően, hogy a tartományok megszervezése a 12. századi szerzetesi reform lovag-

* A tanulmány elkészítését a Horvát Tudományos Alap (HRZZ) *Razvoj i naslijeđe viteških redova u Hrvatskoj* (milOrd) IP-2019-04-5513 sz. programja támogatta.

¹ A teljesség igénye nélkül: Hunyadi Zsolt: *The Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary: c.1150–1387*. Budapest, 2010.; uő: *A johanniták Magyarországon a 12. század közepétől a konstanzi zsinatig*. Máltai Tanulmányok. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Tudományos Folyóirata, 1. évf. (2019) 1–2. sz. 11–124.; Ribi András: *A magyarországi rendtartomány története a konstanzi zsinattól a középkor végéig, különös tekintettel a fehérvári konventre*. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Tudományos Folyóirata, 1. évf. (2019) 1–2. sz. 125–171.; uő: *A fehérvári kereszties konvent története: Preceptorium, hiteleshely, ispotály a késő középkorban (1390–1543)*. Székesfehérvár, 2021.

² Ribi: *A magyarországi rendtartomány*, 131–133.; uő: *Johanniták vagy keresztiesek? A fehérvári konvent tagjai a középkor végén*. In: Kis Iván – Kozák-Kígyóssy Szabolcs László – Veres Kristóf György – Veszprémy Márton (szerk.): *Fiatal történezszek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Micae Mediaevalis 8. Budapest, 2019. 82–84.; uő: *A fehérvári kereszties konvent története*, 18–19., 163.

³ Hunyadi: *A johanniták Magyarországon*, 29.

rendi nívuma volt. A johannita perjelségek (*prioratus*), illetve a templomos tartományok (*provincia*) kötötték össze hatékony módon a rendek központjait a nagy földrajzi távolságban lévő adminisztratív alapegységekkel, a *preceptorium*okkal.⁴ Az első johannita tartományi káptalanra 1123-ban került sor,⁵ de ez még közel sem a frissen önállósodott (1114) intézmény egészét hívta össze egy közös fórumra, jöllehet az első tartományi tisztségviselőt innen ismerjük.⁶ Az első generális káptalant csak évtizedekkel később, 1176–1177-ben hívta össze Josbert, a johannita (nagy)mester,⁷ de az európai rendtagok részvétele csak az 1180-as években vált rendszeressé.⁸ Kérdezhetjük: hogyan tartották a kapcsolatot az eltelt bő fél évszázad alatt? Leginkább Mohamed ment a hegyhez, azaz a rend (nagy)mestere látogatott időnként Jeruzsálemből az európai rendtartományokba, hogy utánpótlást toborozzon, a *preceptorium*ok jövedelemezőségét javítsa, s nemegyszer diplomáciai missziókat teljesítsen. Ebben egyébként a templomosok jártak elől, hiszen már 1128–1129-ben útnak indult a rendi előjáró,⁹ míg az első johannita „vizitációkra” csak 1140-ben, illetve 1157-ben került sor.¹⁰

A johannita (nagy)mester tehát vagy személyesen, vagy a rendi vezérkaron keresztül tarthatta a kapcsolatot a tartományi vezetőkkel, illetve az 1180-as évektől a generális káptalan adott lehetőséget a találkozásra, ahol az utóbbiak bizonyos rendszerességgel megjelentek. Fontos ugyanakkor rámutatni, hogy ekkortájt, Cast de Murols (1171–1172) mesteri hivatalviselése idején egy új szervezeti forma, a nagyperjelség is megjelenik a rendi struktúrában.¹¹ A nagyperjelségek kialakulásának, működésének alapos feldolgozásával még adós a történettudomány, amire már a téma több kutatója is rámutatott.¹² Nem világos, hogy miért éppen az adott perjelségek kaptak közös előjárót, míg az adott régióban mások mentesültek a jobb híján középvezetőknek tekinthető előjárók felügyeletétől. Egyes vélemények szerint ez a rendi adók hatékonyabb összegyűjtését szolgálta,¹³ de a meggyőző bizonyítékkal egyelőre adós a szakma. Abban azonban erős konszenzus alakult ki, hogy az 1206-os, Margatba összehívott generális káptalan, illetve az ott összeállított statútumok fontos mérföldkövet

⁴ Riley-Smith, Jonathan: *Templars and Hospitallers as professed religious in the Holy Land*. Notre Dame, 2010. 47.

⁵ Forey, Alan: *The military orders: from the twelfth to the early fourteenth centuries*. Basingstoke, 1992. 155.; Riley-Smith, Jonathan: *Toward a history of military-religious orders*. In: Borchardt, Karl – Jaspert, Nikolas – Nicholson, Helen J. (eds.): *The Hospitallers, the Mediterranean and Europe: Festschrift for Anthony Luttrell*. Aldershot, 2007. 276–277.

⁶ Riley-Smith, Jonathan: *The Origins of the Commandery in the Temple and the Hospital*. In: uő: *Crusaders and Settlers in the Latin East*. Farnham, 2008. 5.

⁷ ... *de comuni et concordii voluntate et assensu fratrum tocius mei presentis capituli generalis*. Vö. Burgtorf, Jochen: *The Central Convent of Hospitallers and Templars: History, Organization, and Personnel (1099/1120–1310)*. Leiden–Boston, 2008. 52.; Riley-Smith, Jonathan: *The Knights Hospitaller in the Levant, c.1070–1309*. Houndmills – New York, 2012. 76.

⁸ Riley-Smith, Jonathan: *The Structure of the Orders of the Temple and the Hospital in c. 1291*. In: uő: *Crusaders and Settlers in the Latin East*. Farnham, 2008. 135.

⁹ Majd 1138–1139-ben, illetve 1149-ben. Riley-Smith: *The Origins of the Commandery*, 5.

¹⁰ Riley-Smith: *The Origins of the Commandery*, 5.

¹¹ Riley-Smith, Jonathan: *The Knights of St John in Jerusalem and Cyprus, c. 1050–1310*. London, 1967. 366–371.; Riley-Smith: *The Structure of the Orders*, 134.

¹² Luttrell, Anthony: *The Hospitaller Province of Alamania to 1428*. In: Nowak, Zenon Hubert (ed.): *Ritterorden und Region: Politische, soziale und wirtschaftliche Verbindungen im Mittelalter. Ordines Militares. Colloquia Torunensia Historica 8*. Toruń, 1995. 22.

¹³ Sire, Henry J.: *The Knights of Malta*. New Haven, 1994. 104.

jelentettek a johanniták rendi hierarchiájának kialakításában és stabilizálásában.¹⁴ Még akkor is, ha a johannita marsall és a Konvent 1299-ben megfogalmazott véleménye szerint Portugáliai Afonso (1203–1206) nagymesteri hivatalával fizetett azért, mert a generális káptalant a Jeruzsálemi Királyság területén kívülre hívta össze.¹⁵ A történetek tanulsága még fontosabb: a nagymester nyílt konfliktusba került saját rendjének elöljáróival. A vélhetően erős akaratú vezető parancsát a Konvent elöljárói megtagadták, mire Afonso 1206 szeptemberében lemondott és visszaindult Európába.¹⁶ A (nagy)mester és a Konvent közötti súlyos feszültség nem a 13. század elején tört először a felszínre. A vezérkar első nyílt harca már Assailly-i Gilbert (1163–1169/71) mestersége idején fellángolt. A nagymester az Egyiptom ellen szerveződő kereszties hadjáratra készülve majdnem anyagi csődbe vitte saját rendjét. Gilbert ugyan lemondott, amit a Konvent nem fogadott el, azzal érvelve, hogy a nagymester *resignatio*ja csak akkor érvényes, ha azt a pápa is jóváhagyja.¹⁷ Ennek ismeretében egészen sajátosan értelmezhetőek a margat-i statútumok. Míg látszólag a rendi konstitúció megszilárdulásának vagyunk tanúi, valójában a rendi vezetés a saját és a generális káptalan súlyát kezdte el növelni, megalapozva egy hosszú távú folyamatot, amely a nagymesteri hatalommal szembeni – modern kifejezéssel élve – fékek és ellensúlyok rendszerét alakította ki.

Ezekhez jó ideje nem is kellett hozzányúlni, amire részben utal az a tény, hogy Margat után egészen az 1260-as évek elejéig nem hívták össze generális káptalant.¹⁸ Annak ellenére sem, hogy a rend komoly krízishelyzetekben ment keresztül: akár a tragikus gázai csatára¹⁹ gondolunk vagy akár az ún. Szent Szabbász háborúra,²⁰ amelybe a lovagrendek is belekeveredtek. Ugyanakkor 1262 és 1270 között szinte évente hívták össze a johannita generális

¹⁴ Tipton, Charles: *The 1330 Chapter General of the Knights Hospitallers at Montpellier*. Traditio, vol. 24. (1968) 295.; Burgtorf: *The Central Convent*, 81., 118.; Bonneaud, Pierre: *The Hospitallers of Rhodes and their vow of poverty in the 15th century (1420–1480)*. Imago Temporis, vol. 7. (2013) 302.; Luttrell, Anthony: *Afonso of Portugal, Master of the Hospital: 1202/3–1206*. In: Edgington Susan B. – Nicholson, Helen J. (eds.): *Deeds Done Beyond the Sea: Essays on William of Tyre, Cyprus and the Military Orders Presented to Peter Edbury*. Farnham, 2014. 200.

¹⁵ Delaville le Roulx, Joseph (ed.): *Cartulaire général de l'ordre des Hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem*. 4 vols. Paris, 1894–1906. 4462. sz. Erről azonban nem tesz említést a *Cronica magistrorum defunctorum* (In: Dugdale, William (ed.): *Monasticon Anglicanum*. Vol. VI:2. London, 1830. 796.), és Burgtorf szerint az ok puszta az volt, hogy az 1202-es földrendés során az akkori johannita központ súlyosan megsérülhetett. Burgtorf: *The Central Convent*, 117.

¹⁶ Luttrell: *Afonso of Portugal*, 200–201.

¹⁷ Murray, Alan V.: *The Grand Designs of Gilbert of Assailly. The Order of the Hospital in the Projected Conquest of Egypt by King Amalric of Jerusalem (1168–1169)*. Ordines Militares. Colloquia Torunensia Historica, vol. 20. (2015) 19.

¹⁸ Néhány évig tartotta magát Judith Bronstein elmélete, miszerint 1225-ben is tartottak egy generális káptalant Tarsusban, de Burgtorf meggyőzően bizonyította, hogy ez valójában egy európai tartományi káptalan volt, azaz még csak nem is Tarsusba hívták össze. Lásd: Bronstein, Judith: *The Hospitallers and the Holy Land: Financing the Latin East, 1187–1274*. Woodbridge, 2005. 13., 79–80.; Burgtorf: *The Central Convent*, 184. Vö. Riley-Smith: *The Knights Hospitaller in the Levant*, 119. Burgtorf (*The Central Convent*, 9.) ugyanakkor felveti annak lehetőségét, hogy az első ismert, 1262-es káptalanon az 1258 és 1261 között született statútumokat is írásba foglalták. E mellett érvel Riley-Smith (*The Knights Hospitaller in the Levant*, 119.) is, bár valamelyest korábbra datálja a feltételezett generális káptalanokat.

¹⁹ Legutóbb lásd: Hunyadi Zsolt: *Az elfeledett gázai csata: La Forbie (1244)*. In: Pósnán László – Veszprémy László (szerk.): *Elfeledett háborúk: középkori csaták és várostromok, 6–16. század*. Budapest, 2016. 65–78.

²⁰ Legutóbb lásd: Sarnowsky, Jürgen: *Die Ritterorden und der Krieg von St. Sabas*. Ordines Militares – Colloquia Torunensia Historica, vol. 17. (2012) 69–80.

káptalant, és a század végéig összesen tizenhárom általános gyűlésről vannak adataink.²¹ Ráadásul az 1262-es generális káptalan statútumai a margatiakkal összemérhető jelentőséggel és hosszú távú következményekkel bírtak.²² A változások szele kifejezetten erősnek bizonyult. Az évtized végére egy új, regionális alapokon szerveződő rendi intézmény kezdett tettet ölteni: az ún. *nyelv*-ek (*linguae, langues, nationes*) rendszere.

A *nyelv*-ek létezéséről az első kézzelfogható adatunk 1268-ból származik,²³ de túlzás lenne azt a látszatot kelteni, hogy az intézmény pontos eredetét, kialakulásának folyamatát ismernénk, bár 1283-ra már biztosan működtek.²⁴ A kutatás hosszú időn keresztül a 13. század legvégére (1293–1297), illetve a 14. század elejére tette a hét *nyelv*²⁵ kialakulását, és a johannita intézményrendszerben többnyire a nagyperjelségek szerves folytatásaként értelmezte.²⁶ Az eltérő vélemények ellenére abban egyetértés alakult ki, hogy az egyes regionális egységek képviselői (*pillerius*) – akiknek a központi egységben tartózkodók szállását (*auberge, hospitia*) és ellátását (*stagia*) is meg kellett szerveznie – a Konvent tagjaivá lettek. Ez a folyamat már a ciprusi időszakban (1291–1309) elkezdődött, de csak Rodoszon teljesedett ki,²⁷ ahol a *Lovagok utcájában* mai is állnak ezek az *auberge*-k. Már első pillantásra is feltűnő, hogy a hét *nyelvből* három a Francia Királyság területén található *preceptorium*okat képviselte, de ez a helyzet könnyen magyarázható azzal, hogy az adminisztratív egységek számának arányában alakították ki a képviseleti rendszert. A három „francia” nyelv tette ki ugyanis a rendi tagság 42–51%-át, és a 13. század végétől közel nyolc évtizeden keresztül provanszál mestert választottak a rend élére.²⁸ Ugyanakkor könnyen lehet, hogy az 1260-as években elindult rendi reformok erősödtek fel, részben a Szentföld elvesztésének okán. Ennek világos jele, hogy a Konvent egyre komolyabb beleszólást kért a rendi döntésekbe, sőt a nagymester személyének kiválasztásába is. Modern terminológiával ezt alapvetően lobbitevékenységként lehetne leírni, amely vélhetően a pillanatnyi vagy éppen változó erőviszonyokat képezte le. Talán ennek tudható be, hogy pl. míg a Német nyelv (*Lingua Alemanie*), illetve képviselője a 13. század legvégén kifejezetten befolyásosnak tűnt a Konvent tevékeny-

²¹ Bronstein: *Hospitallers and the Holy Land*, 62., 79., 142., 144.; Riley-Smith: *The structure of the orders*, 142.

²² Cachia, Stefan: *Perceptions of Poverty: A Hospitaller Approach*. Proceedings of History Week, (2009) 62.; Hunyadi: *A johanniták Magyarországon*, 28–29.

²³ *Cartulaire* 3308. sz. Hugh Revel nagymester levelében a rend 7 régióját nevezte meg. Vö. Sire: *The Knights of Malta*, 101.; Riley-Smith: *The Knights Hospitaller in the Levant*, 129.

²⁴ Riley-Smith: *The Knights Hospitaller in the Levant*, 129.

²⁵ A 8. nyelv csak 1462-ben jött létre, amikor Portugália és Kasztília–León kivált a *Hispan* nyelvből. Borchardt, Karl: *National Rivalry among Hospitallers?: The Case of Bohemia and Austria, 1392–1555*. *Medievalista*, vol. 30. (2021) 206.

²⁶ Vö. Tipton: *The 1330 Chapter General*, 294.; Forey: *The military orders*, 158.; Borchardt: *National Rivalry among Hospitallers*, 206.; O'Malley, Gregory: *The Knights Hospitaller of the English Langue, 1460–1565*. Oxford – New York, 2005. 12.

²⁷ Brincat, Joseph M.: *The Languages of the Knights: Legislation, Administration and Diplomacy in a Multilingual State (14th–16th centuries)*. In: Kurbalija, Jovan – Slavik, Hannah (eds.): *Language and Diplomacy*. Malta, 2001. 261.

²⁸ Sire: *The Knights of Malta*, 36.; O'Malley: *The Knights Hospitaller*, 318.

ségében,²⁹ addig az 1340-es évekre szinte teljesen kiszorult a fősodorból,³⁰ és csak az 1420-as évekre nyerte vissza jelentőségét a rendi vezetésben.³¹

A vezérkarban és talán a rend egészében is érzékelhető változásokra egyértelműen utal a tény, hogy a 14. század első éveiben évente tartottak generális káptalant, mégpedig Cipruson. Az egyetlen, a nagymester által 1300. augusztus 1-re, Avignonba összehívott gyűlést a Konvent tagjai azzal az indokkal vétőzták meg, hogy a mester csak velük egyetértésben tehet ilyen kezdeményezést.³² A rend központja néhány évvel később, 1309-re Ciprusról Rodoszra költözött, és Fulque de Vilaret (1305–1317×1319) nagymester a pápa által kezdeményezett keresztes hadjáratra szánt forrásokat is a – korábban görög fennhatóság alatt álló – sziget elfoglalására költötte. Az új központban 1310-ben tartották az első generális káptalant, amely talán az első igazán összrendinek mondható gyűlés volt.³³ 1314-ig évente összegyűltek a rend tagjai, ezt követően azonban egy évtizedig (1324-ig) nem került sor újabb rendi gyűlésre. A vélhetően autokratikus módon irányító nagymester több ízben is nem pusztán összeütközésbe került a Konventtel, de a johannita előljárók puccsot is szerveztek ellene, sőt, „ellenmestert” választottak. XXII. János pápa (1316–1334) azonban nem erősítette meg hivatalában az „ellenmestert”, és Fulque-t tekintette legitim vezetőnek, de – érzékelve a renden belüli feszültséget – csak azért helyezte vissza hivatalába, hogy az „önszántából” lemondhasson.³⁴

A renden belüli személyi konfliktusok, a Szentföld visszaszerzésének (*recuperatio*) egyre távolabbra kerülő reménye, a pápák avignoni fogsága és a templomos rend feloszlata jelentős belső feszültségeket támasztott a johanniták körében. A rend komoly erőfeszítéseket tett, hogy hozzájáruljon a keresztes eszme újraélesztéséhez, és renomójuk javítására rendszeresen követeket delegáltak a pápai udvarba.³⁵ A „megörökölt” templomos *preceptoriumok* több régióban is átrendezték a birtok- és jövedelmi viszonyokat, amire reagálva a johanniták új perjelségeket szerveztek. Sőt, az újra összehívott generális káptalanok³⁶ egyikén (1337) dönthettek arról, hogy a templomos javak átvételének következményeit vizitáció révén mérik fel. Ennek során például az angol perjel 1338-ban 121 napot töltött vizitációval,

²⁹ Sire: *The Knights of Malta*, 105.; Luttrell: *The Hospitaller province of Alamania*, 28.

³⁰ A német *pillerus* volt az egyetlen, aki nem kapott konkrét hivatalt a Konventban. Tipton: *The 1330 Chapter General*, 296.; Sire: *The Knights of Malta*, 195–196.

³¹ Valentini, Roberto: *Un capitolo generale degli Ospitalieri di S. Giovanni tenuto in Vaticano nel 1446*. Archivio Storico di Malta, vol. 7. (1936) 135.; Sarnowsky, Jürgen: *Der Konvent auf Rhodos und die Zungen (lingue) im Johanniterorden (1421–1476)*. In: Nowak, Zenon Hubert (hrsg.): *Ritterorden und Region – politische, soziale und wirtschaftliche Verbindungen im Mittelalter. Ordines militares – Colloquia Torunensia Historica 8*. Toruń, 1995. 54–55.; uő: *Macht und Herrschaft im Johanniterorden des 15. Jahrhunderts: Verfassung und Verwaltung der Johanniter auf Rhodos (1421–1522)*. Vita regularis 14. Münster 2001. 147.; uő: *The Convent and the West: visitations in the order of the Hospital of St John in the fifteenth century*. In: Borchardt, Karl – Jaspers, Nikolas – Nicholson, Helen J. (eds.): *The Hospitallers, the Mediterranean and Europe: Festschrift for Anthony Luttrell*. Aldershot, 2007. 152.

³² Vö. Burgtorf: *The Central Convent*, 113., 131.

³³ Burgtorf: *The Central Convent*, 147.

³⁴ Sire: *The Knights of Malta*, 29.

³⁵ Vö. Tommasi, Francesco: *Giovanniti al servizio dei papi (secc. XIII–XIV in.)*. In: Josserand, Philippe – Oliveira, Luís F. – Carraz, Damien (dir.): *Élites et ordres militaire au Moyen Age*. Madrid, 2015. 293–319. Ennek templomos párhuzamaira lásd: Borchardt, Karl: *Die Tempeler an der römischen Kurie im 13. Jahrhundert: ein Netzwerk?* Ordines Militares. Colloquia Torunensia Historica, vol. 20. (2015) 25–38.

³⁶ Burgtorf: *The Central Convent*, 147.

házként nagyjából három napot, és részletes jelentést készített a perjelség általános, mindenekelőtt pénzügyi helyzetéről.³⁷ A perjelek alapfeladata volt saját tartományuk *preceptorium*ainak vizitációja, eleinte évente, amelyek során rendszeresen magát a tartományi káptalant is elnökölték.³⁸ A 14. század második felétől jellemzően három-négy évente került sor perjeli vizitációra, aminek következtében a tartományi káptalanok összehívására is ritkábban került sor.³⁹

Ez utóbbi ritmust látszanak követni a generális káptalanok a 14. század első felében: 1324 és 1344 között hét általános gyűlést tartott a rend. Ezt követően azonban látványosan megritkult ezen intézmény működtetése: közel negyedszázados hiátus után 1367-ben, majd 1379/80-ban gyűltek össze a rendtagok, s ez utóbbi káptalan már az egyházszakadás jegyében zajlott. A szkizma idején mindössze négy generális káptalant hívott össze a rend, ha ide számítjuk az „ellenmester” Riccardo Caracciolo által Nápoly közelébe összehívott általános gyűlést (1384) is.⁴⁰ Ez persze nem azt jelenti, hogy a rendi vezérkar ne tárgyalt volna fontos kérdéseket két generális káptalan között, aminek ékes bizonyítéka a magyar–szlavón perjelség érdeklődését két generális káptalan között, illetve a perjeli méltóság betöltésének kérdése.⁴¹ A szkizma felszámolását követően 1422 és 1522 között összesen huszonkét generális káptalan összehívására került sor, egyre rendszeresebbnek tűnő keretek között, átlagosan három–hat évente.⁴² Abban is egységessé vált a rendszer, hogy két római kitérőtől (1446, 1466/7)⁴³ eltekintve minden generális káptalant Rodoszon tartottak. A rend késő középkori történetében mindkét római tanácskozás kifejezetten fontosnak bizonyult. Itt született meg az a döntés, mely szerint rendszeres időközönként kell generális káptalant tartani, illetve a *nyelvek* közötti hatalmi harc is ekkor újult ki,⁴⁴ amelynek legfontosabb következménye a Konventen belüli szavazati arányok megváltoztatása lett. Sőt, ettől az időszakból erősödött fel a vizitációk jelentősége a

³⁷ Forey: *The military orders*, 167.; O'Malley: *The Knights Hospitaller*, 60.

³⁸ Bronstein: *The Hospitallers and the Holy Land*, 9.

³⁹ Sarnowsky: *The Convent and the West*, 154. Erre a magyar–szlavón perjelség is bizonyítékul szolgál. Hunyadi: *A johanniták Magyarországon*, 78–79.

⁴⁰ 1383, 1384, 1410, 1420. Vö. Sarnowsky, Jürgen: *The Oligarchy at Work. The Chapters General of the Hospitallers in the XVth Century (1421–1522)*. In: Balard, Michel (dir.): *Autour de La Première Croisade. Actes Du Colloque de La Society for the Study of the Crusades and the Latin East, Clermont-Ferrand, 22–25 Juin 1995. Série Byzantina Sorbonensia 14*. Paris, 1996. 268.; Burgtorf: *The Central Convent*, 147.; Hunyadi Zsolt: *Törésvonalak: a johannita magyar–szlavón rendtartomány a szkizma idején*. In: Kincses Katalin Mária (szerk.): *Hadi és más nevezetes történetek*. Budapest, 2018. 218–219.

⁴¹ 1373. november 22. (A1427.) AOM 347. fol. 51r–v. Kiadása: Hunyadi: *The Hospitallers in the Medieval Kingdom*, Appendix B, № 49. Hunyadi: *Törésvonalak*, 216–217. Az 1427-től kiújuló vita részleteire lásd: Ribí: *A magyarországi rendtartomány*, 129–130.; uő: *A fehérvári kereszties konvent története*, 17–19.

⁴² Sarnowsky: *The Oligarchy at Work*, 268.; Burgtorf: *The Central Convent*, 147.

⁴³ Vö. Valentini: *Un capitolo generale*, Sire: *The Knights of Malta*, 36.; Sarnowsky: *Der Konvent auf Rhodos*, 54.

⁴⁴ Sire: *The Knights of Malta*, 121.; Luttrell: *The Hospitaller province of Alamania*, 35.; Sarnowsky: *Der Konvent auf Rhodos*, 50., 55.; uő: *The Oligarchy at Work*, 269–270.; uő: *Macht und Herrschaft*, 149. O'Malley: *The Knights Hospitaller*, 77.; Sarnowsky: *The Convent and the West*, 161.; Cachia: *Perceptions of Poverty*, 63. Bonneaud: *The Hospitallers of Rhodes*, 309.

rend európai perjelségeiben,⁴⁵ mi több, a magyar–szlavón perjelségről folyó vita is tovább gyűrűzött.⁴⁶

A rekonstrukció ezen pontján ugyanakkor elemi kérdések vetődnek fel: mitől függött és mi volt a jelentősége annak, hogy egy adott perjelség melyik *nyelv*hez tartozott? Az irányítás és a rendi adók beszédese szempontjából indifferens, hiszen mindenképpen a nagymester és a generális káptalan nevezte ki a tartományi vezetőket, sőt, többnyire a *preceptor*okat is. Az adók végül mind a rend kincstárába kerültek, függetlenül attól, hogy melyik régióból fizették be az adott summát. Annak sem volt jelentősége, hogy melyik *nyelv*-hez tartozva fizetett egy adott perjelség, mert nem egy adott, kirótt összeget osztottak több nagyobb vagy kisebb részre. A rendi adók kirovásánál az egyes perjelségek jövedelmezőségét egyenként vették figyelembe, és ennek alapján alakult ki a végösszeg.⁴⁷ Ezzel szemben világosan kitapintható, hogy a 14. század első harmadától egyre nagyobb jelentősége lett annak, hogy a Konvent tagjai milyen arányban képviselik saját *nyelv*üket a rendi döntéshozatalban. 1373-at követően, amikor hetvennyolc év után megszakadt a provanszál nagymesterek sora, komoly hatalmi harc kezdődött annak érdekében, hogy a nem francia *nyelvek* növeljék befolyásukat a rend vezérkarában. Innen nézve a magyar–szlavón perjelségről szóló vita is más fényben tűnik fel. A Ribi András által felfedezett 1466-os olasz nyelvű levelezés⁴⁸ értelmezési horizontját sem szakítanám el attól a küzdelemtől, amely a rendi vezetésben a szavazati arányok kérdésében zajlott. Saját korábbi szóhasználatomat is átfogalmaznám, hogy ti. a magyar–szlavón rendtartomány melyik *nyelv*hez „csatlakozott”.⁴⁹ Helyesebb úgy feltenni a kérdést, hogy „hova sorolták” a perjelséget. Mert bármilyen kevés adót fizetett is be a tartomány, a szavazásoknál, illetve a nagymester-választásnál komoly jelentősége lehetett a mérleg nyelvének is, függetlenül attól, hogy személyesen vagy *procurator*ok révén képviseltették magukat a generális káptalanokon.

A magyar–szlavón (vránai) perjelség „hovatartozása” a rodoszi másolati könyvekben

1330–1365	Lingua Italie ⁵⁰
1374–1386	Lingua Italie
1389–1400	Lingua Alamanie
1401–1438	Lingua Italie
1437–1445	–
1446	Lingua Italie
1447–1459	Lingua Alamanie
1460–1466	Lingua Italie
1467–1471	Lingua Alamanie
1472–1510	Lingua Italie

⁴⁵ Sarnowsky: *The Convent and the West*, 153–154. A régióba, illetve a magyar–szlavón perjelségbe küldött vizitációkról nagyon alapos áttekintést ad Ribi: *A magyarországi rendtartomány*, 130., és uő: *A fehérvári kereszties konvent története*, 18–19.

⁴⁶ Ribi: *A magyarországi rendtartomány*, 133.; uő: *A fehérvári kereszties konvent története*, 19.

⁴⁷ Vö. Hunyadi Zsolt: *Adalékok a johannita magyar–szlavón (vránai) perjelségre kirótt rendi adók kérdéséhez*. Acta Historica. Acta Universitatis Szegediensis, 116. (2002) 35.

⁴⁸ Ribi: *A magyarországi rendtartomány*, 133.; uő: *A fehérvári kereszties konvent története*, 19.

⁴⁹ Hunyadi: *A johanniták Magyarországon*, 29.

⁵⁰ 1358-ban közös *procurator* képviselte *Alamania* és *Bohemia* perjelségével.

A fentiek fényében meggyőződésem, hogy a magyar tartomány johannitái, bár sok szempontból eltávolodtak a rodoszi központtól,⁵¹ a rend egészének (kánon)jogi értelemben továbbra is részei maradtak. Az erre vonatkozó érveimet azonban már egy másik tanulmány gondolatmenetére tervezem felfűzni.

ZSOLT HUNYADI

Convent, General Chapter, Priors: The “Network” of the Knights Hospitaller in the Middle Ages

An important development for the highly centralized military orders in the 12th century was the formation of provinces. By the middle of the 13th century, hundreds of preceptories had been established across Europe and the Holy Land, and the leadership of the orders had to maintain close contact with them. It was done predominantly through the general chapter, modeled after the organization of the Cistercian order. It was the most important decision-making body of the military orders, including the Knights Hospitaller, where the leaders of the provinces (priors, provincial masters) could represent their administrative units in the province. This study examines the institution of the general chapter of the Knights Hospitaller, its purpose of counterbalancing the power of the Grand Master, and the transformation of this decision-making body in the late Middle Ages. In the period between the 12th and 16th centuries, the general chapter of the Knights Hospitaller convened at irregular times, mostly to appoint the leaders of the order, levy taxes, and discuss disciplinary issues. By the 15th century, two important changes had been introduced. First, from the middle of the century, convening the general chapter was included in the regulations of the order, second, it became obvious that these meetings became grounds of the constant political conflicts within the order. The influence of certain tongues (lingua) changed significantly over time, and the new power balance was represented at these meetings. In light of this information, the “affiliation” of the Hungarian-Slavonian priory can also be reassessed.

⁵¹ Az elszakadás/önállósodás hipotézisét lásd: Ribi: *A magyarországi rendtartomány*, 131–133.; uő: *Johanniták vagy keresztetek?* 82–84.; uő: *A fehérvári keresztet konvent története*, 18–19., 163.